

Evropski pokret
Srbija

Beograd, 9. april 2009. godine

Tema trećeg zasedanja: **Primena elektronskog poslovanja u Srbiji/ prednosti i ograničenja**

Uvodničari: Borislav Jošanov – *Osnovni koncepti elektronskog poslovanja u svetu i Srbiji*; Nikola Marković – *Elektronsko poslovanje u Srbiji i zakonska regulativa*; Aleksandar Birovljev – *Iskustva i problemi prakse e-poslovanja u Srbiji*

PREPORUKE

- U savremenim globalnim uslovima poslovanja primena informaciono-komunikacionih tehnologija i **e-poslovanja (EP) postaje ključan faktor konkurentnog i profitabilnog poslovanja preduzeća i dotiče sve sektore i grane privredjivanja. Time pitanje pravilnog uvođenja i široke primene IKT i e-poslovanja postaje bitan deo kreiranja razvojnih politika Srbije** koji mora biti tretiran na visokom nivou.
- Praćenje trendova razvoja i primene e-poslovanja u Evropi i svetu jasno potvrđuje da je **uvodjenje elektronskog poslovanja u domaća preduzeća nužan preduslov za ostvarivanje učešća srpske privrde na globalnim tržištima** kroz konkurentniju ponudu domaćih proizvoda i usluga i kroz šire mogućnosti nabavke proizvoda i usluga sa svetskog tržišta.
- **Implementacija e-poslovanja će imati pozitivan efekat na poslovanje domaćih preduzeća samo kada je njeno uvođenje praćeno ostalim promenama i investicijama, a pre svega onim koji se odnose na organizacione transformacije i obuku radne snage.** Neophodno je da se ostvari kompletan reinženjering organizacije poslovanja i rada, odnosno, da se informaciono-komunikacione usluge integrišu u ukupni poslovni sistem i poslovno okruženje preduzeća.
- Proces razvoja e-poslovanja u nacionalnoj ekonomiji obuhvata brojna pitanja - tehnička, pravna, ekonomska i institucionalna, tako da **implementacija e-poslovanja podrazumeva multidisciplinarni i timski rad u koji moraju biti aktivno uključeni predstavnici i javnog i privatnog sektora.** Po pravilu, *privatni sektor* ima vodeću ulogu u tehnološkom razvoju i praktičnim e-poslovnim aplikacijama, dok *vlada* svoje nadležnosti usmerava na sledeće segmente: (a) kreiranje podržavajućeg okruženja za primenu e-poslovanja u nacionalnoj ekonomiji, (b) podržavanje i koordinacija inicijativa po modelu saradnje privatnog i javnog sektora (public-private partnership), i (c) stimulisanje osnivanja informacionog društva, uključujući pripremu ukupne javnosti, malih i srednjih preduzeća i javnog sektora za mogućnosti koje nude nove informacione tehnologije.
- Jedna od prvih prepreka uvođenja e-poslovanja u Srbiji je svakako nedostatak svesti o značaju i prednostima primene e-poslovanja u domaćim uslovima. **Podizanje svesti o postojanju informacionog društva i prednostima EP je potrebno realizovati na svim nivoima**, od nivoa donosioca odluka – političara (koji će pokrenuti proces reformi),

Evropski pokret u Srbiji

Kralja Milana 31/II
11000 Beograd, Srbija
Tel: 011/ 3640-174
Fax: 011/ 3640-202
office@emins.org
www.emins.org

PROJEKAT FINANSIRA EU
KROZ FOND ZA EVROPSKE INTEGRACIJE
KOJIM RUKOVODI DELEGACIJA EK U REPUBLICI SRBIJI,
A TEHNIČKI REALIZUJE PRESS NOW

Evropski pokret
Srbija

do nivoa lokalne zajednice i preduzeća (kako bi im se pružila podrška u prepoznavanju novih e-poslovnih mogućnosti).

- **Pristup i infrastruktura** su bitan segment implementacije e-poslovanja u domaćim uslovima. Razvijena telekomunikaciona infrastruktura i posebno Internet su preduslov za razvoj e-poslovanja. E-poslovanje se ne može razviti u dovoljnoj meri dok kritična masa korisnika nije u poziciji da menja način na koji posluje i način funkcionisanja javne administracije. Ovo podrazumeva fizičku raspoloživost dovoljno jake telekomunikacione infrastrukture s jedne strane, i prihvatljivi nivo troškova pristupa za sve igrače, uključujući i one male, s druge strane. Vlada ovo mora imati u vidu kada razvija politike liberalizacije, deregulacije i de-monopolizacije, kada preuzima inicijative za porast konkurentnosti, kao i dok pokreće mere za porast investiranja u infrastrukturu i mere za sniženje troškova pristupa i upotrebe telekomunikacione infrastrukture. Efikasna reforma domaćeg telekomunikacionog sektora mora uključiti tri ključna elementa: učešće privatnog – sektora, otvaranje tržišne uktakmice i aktivno delovanje nezavisnog regulatornog tela.
- **Da bi e-poslovanje bilo efektivno i efikasno važno je postojanje infrastrukture koja omogućava širokopojasne elektronske servise.** Širokopojasna povezanost i e-poslovanje su vrlo povezani i međusobno uslovljeni. Širokopojasna povezanost će olakšati primenu e-poslovnih aplikacija i modela, dok će e-poslovanje obezbediti elektronske sadržaje koji će dalje podsticati tražnju za širokopojasnim vezama.
- U pogledu **pravne infrastrukture** neophodno je rešiti opšte pravne prepreke na državnom nivou i doneti sve neophodne zakone koji regulišu područje elektronskog poslovanja. Kao ključne oblasti koje moraju biti ugrađene u nacionalni legalni okvir za e-poslovanje možemo navesti sledeće: elektronska trgovina, elektronski dokument, elektronski potpis, zaštita ličnih podataka, informaciona sigurnost, zaštita tajnosti podataka, sigurno formulisanje ugovora (zakonski i komercijalno), regulisanje Internet okruženja, zaštita potrošača/prodaja na daljinu, e-privatnost, pitanja rešavanja sporova (uključujući regulisanje sporova online), sigurnost vezana za anti-terorizam/pranje novca/spam poruke, zaštita prava intelektualne svojine, regulisanje sadržaja koji mogu biti na Internetu i dr.
- Kredibilitet e-poslovanja u velikoj meri zavisi od potencijala nacionalnih pravnih organa da definišu i kreiraju zdravu i razumljivu zakonsku osnovu za e-poslovanje koja će podići veru i poverenje. Idealno bi bilo doneti nacionalne zakone koji daju digitalnom potpisu i elektronskim dokumentima isti legalni status kao pisanom potpisu i papirnim dokumentima. **Svi zakoni moraju biti uskladjeni sa pravnim tekovinama EU (Acquis Communautaire), ali i sa najboljom međunarodnom praksom.**
- Jedan od važnih tehnoloških preduslova za EP jeste dostupnost i jednostavnost korišćenja elektronskog potpisa. Korišćenje elektronskog potpisa je u Srbiji još na samom početku primene u praksi i ne postoji razvijeno tržište usluga overavanja elektronskog potpisa. Srbija takodje mora imati u vidu i neophodnost uključivanja u aktivnosti vezane za realizaciju panevropske interoperabilnosti elektronskog potpisa. Odnosno, Srbija se mora uključiti u procese standardizacije elektronskog potpisa na nivou EU, i tako omogućiti prepoznavanje srpskih sertifikata u EU, odnosno evropskih sertifikata u Srbiji.
- **Zadatak države je vezan i za donošenje standarda koji regulišu semantičku, procesnu i tehnološku interoperabilnost.** To su sledecći standardi: a) *semantički*

Evropski pokret u Srbiji

Kralja Milana 31/II
11000 Beograd, Srbija
Tel: 011/ 3640-174
Fax: 011/ 3640-202
office@emins.org
www.emins.org

PROJEKAT FINANSIRA EU
KROZ FOND ZA EVROPSKE INTEGRACIJE
KOJIM RUKOVODI DELEGACIJA EK U REPUBLICI SRBIJI,
A TEHNIČKI REALIZUJE PRESS NOW

Evropski pokret
Srbija

- standardi* – prostorne jedinice, poslovni subjekti, fizičke osobe i td., *procesni standardi* – elektronsko izveštavanje pravnih osoba, razmena elektronskih isprava i c) *tehnološki standardi* – PKI/e-potpis, arhiviranje elektronskih isprava.
- **U Srbiji treba raditi na podizanju svesti o postojećim međunarodnim normama i standardima elektronskog poslovanja** kao i podržati brže prihvatanje ovih normi kroz nacionalni Zavod za standardizaciju. Ono što je opšte preporučeno jeste podsticanje primene otvorenih međunarodnih standarda i normi u izradi aplikacija EP koje podržavaju tehnološku neutralnost i interoperabilnost između različitih sistema. Na taj način se podržava ravnopravna tržišna utakmica rešenja baziranih na različitim tehnologijama.
 - Jedan od ključnih preduslova realizacije EP jeste **ostvarivanje institucionalne osposobljenosti** pravosudnih tela i državnih organa **za prihvatanje elektronskih isprava i elektronskog poslovanja** sa privrednim subjektima (segment G2B)
 - Internet usluge koje pružaju javna uprava i privreda moraju biti tehnološki neutralne kako bi se podstakao razvoj tržišta različitih tehnoloških rešenja i usluga i otvorila mogućnost primene novih tehnologija.
 - Polazeći od činjenice da EP postiže proces inovacija poslovnih procesa u kontekstu rasta konkurentnosti to saradnja privrede i istraživačko-razvojnog sektora ima veliki potencijal i značaj. Istraživačko-razvojni sektor zato mora biti aktivno uključen u proces implementacije EP u domaćoj privredi.
 - Da bi i domaća preduzeća implementacijom EP ostvarila veću orijentaciju ka inovacijama poslovnih procesa, proizvoda i usluga **neophodna je obrazovana radna snaga**. Odnosno, obuka i obrazovanje su neophodni da bi potrošači i kompanije posedovali neophodna znanja i sposobnosti da koriste novu tehnologiju efikasno. Osim bazičnog kompjuterskog obrazovanja u školama po ECDL standardima, zemlji su potrebni i IT profesionalci kao i poslovni ljudi sa IT znanjima i sposobnostima. Potreba za IT znanjima i sposobnostima neće biti ograničena na IKT sektor, već će biti prisutna u svim sektorima ekonomije pošto IKT postaje bazični element rada i delovanja svakog preduzeća
 - Razvoj domaćeg IT sektora može biti kritičan faktor rasta primene infomaciono-komunikacionih tehnologija i e-poslovanja u velikom broju sektora nacionalne ekonomije, jer upravo ovaj sektor daje inpute domaćim kompanijama koje žele da pređu na e-poslovne tehnike u svojoj praksi.
 - Uvodjenje e-poslovanja u mala preduzeća ima poseban značaj. Ova preduzeća imaju veliku prednost u svojoj fleksibilnosti koja im omogućava prilagođavanje tržišnim uslovima, ali zato problem predstavljaju finansijska ograničenja. EP za MSP pre svega znači trošak koji treba realizovati, kako bi se dobile dodatne informacije koje ova preduzeća nemaju, a bitne su za njihovo poslovanje. Postoji potreba podizanja svesti menadžerima MSP o značaju IKT. Takođe bitna je podrška države koja će podržavati preduzetništvo i vršiti obuku radnika i menadžera MSP.
 - U cilju brze i pravilne implemetacije e-poslovanja **Srbija treba da kreira nacionalnu Strategiju uvođenja e-poslovanja** koja će definisati akcije potrebne za uklanjanje barijera uvođenju e-poslovanja i umrežavanju srpske privrede, odnosno njenom prelasku na ekonomiju zasnovanu na znanju. Izrada Strategije primene e-poslovanja je predviđena i u obavezama eSEE Agendi+.
 - **Ciljevi donošenja Strategije** vezuju se za ubrzanje razvoja e-poslovanja i uskladjeno delovanje nacionalnih institucija i privrednih subjekata na nacionalnom nivou, uklanjanje

Evropski pokret u Srbiji

Kralja Milana 31/II
11000 Beograd, Srbija
Tel: 011/ 3640-174
Fax:011/ 3640-202
office@emins.org
www.emins.org

PROJEKAT FINANSIRA EU
KROZ FOND ZA EVROPSKE INTEGRACIJE
KOJIM RUKOVODI DELEGACIJA EK U REPUBLICI SRBIJI,
A TEHNIČKI REALIZUJE PRESS NOW

Evropski pokret
Srbija

prepreka e-poslovanju (pravnih, institucionalnih, tehnoloških, procesnih), kreiranje projekata koji doprinose primeni e-poslovanja, donošenje modela i normi za e-poslovanje (e-faktura, e-plaćanje, e-porudžbenica), usvajanje potrebnih standarda (semantički, procesni, tehnološki), uspostavljanje infrastrukture razvoja javnog znanja, podržavanje kreiranja uslova za uvođenje e-poslovanja za MSP, i konačno postizanje viših nivoa konkurentnosti na nivou preduzeća, industrijskih grana i nacionalne privrede.

- Kao moguće rešenje za ostvarivanje dobre koordinacije i saradnje svih činioca u realizaciji implementacije EP **osnivanje Nacionalnog veća ili sličnog tela nadležnog za EP** moglo bi biti svrsishodno i korisno.

Dr Marijana Vidas-Bubanja

Evropski pokret u Srbiji

Kralja Milana 31/II
11000 Beograd, Srbija
Tel: 011/ 3640-174
Fax: 011/ 3640-202
office@emins.org
www.emins.org

PROJEKAT FINANSIRA EU
KROZ FOND ZA EVROPSKE INTEGRACIJE
KOJIM RUKOVODI DELEGACIJA EK U REPUBLICI SRBIJI,
A TEHNIČKI REALIZUJE PRESS NOW